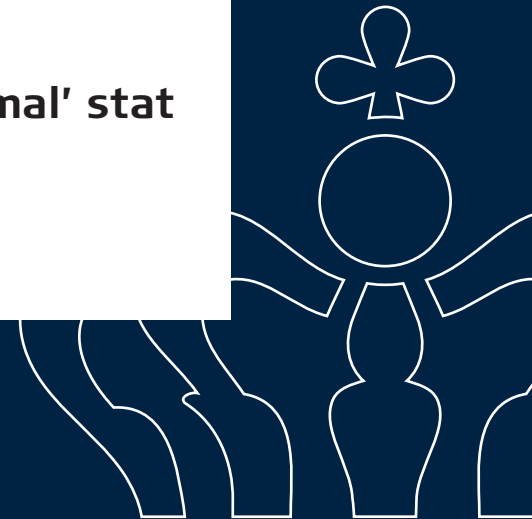

Libyen: Fra slyngelstat til 'normal' stat

af Ulla Holm, seniorforsker

Research Paper

Libyen: Fra slyngelstat til 'normal' stat

af Ulla Holm, seniorforsker

Denne publikation er en del af et forskningssamarbejde omkring Mellemøsten mellem Dansk Institut for Internationale Studier og Institut for Strategi på Forsvarsakademiet.

Ulla Holm er ph.d. og seniorforsker ved Dansk Institut for Internationale Studier og arbejder med Islam i international politik, EU's naboskabspolitik over for de arabiske lande samt de nordafrikanske staters regionale sikkerhedspolitik.

Ulla Holm kan kontaktes på uho@diis.dk

Forsvarsakademiet er dansk forsvars internationale videncenter, og vi forsker i et bredt felt af militære emner. Vores forskningsmæssige prioriteringer, deriblandt overordnede emner og ressourcefordeling, fastsættes af chefen for Forsvarsakademiet. Chefen støttes i det arbejde af et forskningsråd.

Forsvarsakademiets forskning skal oplyse og udfordre brugerne, hvad enten de er i forsvaret eller i det omkringliggende samfund. Det kan kun opnås, hvis den enkelte medarbejder har frihed til at tilrettelægge sine forskningsprojekter og til at drage sine egne konklusioner. Det er et princip, som hyldes ved Forsvarsakademiet.

God fornøjelse ved læsning af Forsvarsakademiets publikationer!

København juni 2009
Forsvarsakademiet
Institut for Strategi
Svanemøllens Kaserne
Postboks 2521
2100 København Ø
Tlf.: 3915 1210
Fax: 3915 1504
Redaktør: Institutchef Ole Kværnø, ifs-01@fak.dk, tlf.: 3915 1210
Grafisk Design: Bysted
ISBN: 9788791421761
Oplag 300

Indhold

Abstract	4
Statsniveauet: Det libyske politiske system	5
Det internationale niveau: Fra slyngelstat til 'normal stat'	10
Det regionale niveau	14
Gadaffis tvetydige forhold til de arabiske lande og til Israel	14
Fra panarabisme til panafrikanisme	17
Tilnærmelse til de nordafrikanske lande	21
Tilnærmelse til EU	23
Konklusion	25
Litteratur	27

Abstract

Oberst Muamar Abu Minyuar al-Gadaffi, Libyens leder siden 1969, kan i 2009 fejre fyrrårsdagen for oprettelsen af sin revolutionære stat, som ikke længere fører revolutionær udenrigspolitik. Han kan fejre, at Libyen er kommet ind i den internationale varme efter femogtyve år ude i den amerikanske kulde og ti år i FN's. Han kan bryste sig af, at han kan tilbyde USA og Europa samarbejde om terrorisme og om illegale immigranter. Han kan fejre, at udenlandske olie- og gasselskaber står i kø i hovedstaden Tripoli for at få del i de store olie- og gasressourcer, som alle har hårdt brug for, både pga. stigende olie- og gasforbrug i verden, skrumpende oliereserver i de arabiske lande og Ruslands brug af energi-våbnet til politisk afpresning.

Libyens statssponsorerede terrorattentater i 1970'erne og 1980'erne blev fra midten af 1990'erne afløst af tilpasning til USA og til EU. Libyen er gået fra at være en 'revolutionær slyngelstat' til at være 'en pragmatisk normal stat', som har gjort op med sin revolutionære udenrigspolitik.

Dette research paper analyserer, hvordan Gadaffis anti-imperialistiske og anti-zionistiske revolutionære ideologi betingede og legitimerede den førte udenrigspolitik i de første tyve år af Gadaffis lederskab. Derefter vil paperet argumentere for, at 'den pragmatisk normal stat' stadig legitimeres af anti-imperialisme og anti-zionisme, panarabisme og panafrikanisme; men at udenrigspolitikken ikke længere er revolutionær. Gadaffis udenrigspolitiske mål er ikke længere, at Libyen skal omstyrte arabiske eller afrikanske stater. Libyen skal derimod spille en politisk lederrolle i skabelsen af fred og enhed på det afrikanske kontinent og i Nordafrika. Rapporten vil argumentere for, at denne udenrigspolitiske nyorientering skyldes en pragmatisk økonomisk interessepolitik, hvis mål er at sikre Gadaffi-regimets indenrigspolitiske overlevelse. Men samtidig vil rapporten også påvise og konkludere, at konstruktionen af den libyske udenrigspolitiske identitet sætter grænser for 'normaliseringen'.

Rapporten opererer med tre niveauer: Det statslige, det internationale og det regionale niveau. På hvert niveau gøres der rede for, på hvilke præmisser tilpasningen og nyorienteringen sker.

Statsniveauet: Det libyske politiske system

I 1969 begik oberst Gadaffi sammen med *de frie officerer* et ublodigt kup mod den libyske kong Idris. Gadaffi ville et revolutionært brud med kong Idris's pro-vestlige monarki. Der skulle engang for alle brydes med fortiden for at skabe en strålende fremtid, der kunne realiseres pga. Libyens rige olie- og gasforekomster.¹

Gadaffi ville skabe en ny libysk identitet, som ifølge ham skulle forankres i Islam,² socialisme, antikolonialisme,³ anti-zionisme og panarabisme. Gadaffi så sig selv som den, der alene kunne sikre, at den nye identitet blev virkeliggjort.

Libyen er Gadaffi. Dermed ikke være sagt, at der ikke udspiller sig politiske diskussioner og konflikter i de forskellige formelle og uformelle institutioner; men da den libyske revolutionære statsideologi bygger på ideen om direkte kontakt mellem Gadaffi og folket – uden institutionelle melleminstanser – fremstår Gadaffi som den, der tager alle beslutninger i folkets navn. Når der i denne rapport udelukkende henvises til Gadaffi og ikke til udenrigsministeren eller politikere, er årsagen, at alle politiske ideer 'stråler' ud fra Gadaffi, hvis ideer debatteres i de forskellige formelle og uformelle institutioner. Derefter meddeler han offentligt, om han fastholder sine oprindelige ideer, eller om han har skiftet mening under diskussionsforløbet. Gadaffi optræder således som Libyens fader, som giver gode råd til befolkningen, men som også er i stand til at lytte til befolkningen og dermed ændre den oprindeligt lagte politiske kurs.

Gadaffi er hverken præsident eller statsminister. Han er hævet over det formelle institutionelle system. Han er *revolutionens leder*. Han fremstiller sig selv som inkarnationen af *den gode vilje*. Dermed tiltager han sig den moralske magt til at kritisere ministre, bureaukrater eller regionale ledere, hvis de er korrupte eller på

(1) De store olieforekomster blev opdaget i 1959. Libyen og Abu Dhabi var de eneste OPEC-lande (Organisationen af olieeksporterende lande), der ikke nationaliserede olieproduktionen totalt. De udenlandske virksomheder blev tilbudt partnerskab og joint venture med det nationale libyske olieselskab (Joffé, 2000: 20). Samtidig hævdede Libyen prisen på olien og indførte høje skatter på de udenlandske selskabers olieprofit. Grunden til at olien ikke blev nationaliseret, var at Libyen ikke selv havde faglig og økonomisk kapacitet til selv at udvikle olieindustrien.

(2) Ifølge Gadaffi skulle Islam udtrykke den direkte kontakt mellem hvert enkelt individ og Gud. Islam skulle ikke bruges til politiske formål. Religionen skulle bruges som en kodeks for moralsk adfærd, der stod i modsætning til Vestens dekadente livsstil. Derfor blev der indført alkoholforbud, natklubber blev lukket, europæiske og amerikanske bøger blev brændt og musikinstrumenter blev til pindebrænde (Vandewalle, 2006: 88, 126). Disse symbolske reaktioner mod vestlig indflydelse tog dog hurtigt af.

(3) Dette opgør med 'kolonialisme' og 'neokolonialisme' var almindelig i Den Tredje Verdens uafhængighedskamp. Men det særlige ved den libyske antikolonialisme var, at hverken Gadaffi eller hæren havde kæmpet mod Italien, som havde koloniseret Libyen i 1911 – 1943. Italiens hårde kolonialisering var imidlertid stadig nærværende i store dele af den libyske befolknings erindring. Gadaffi kunne derfor uden problemer legitimere sin antikolonialistiske tale. Det var en triumf for Gadaffi, da den italienske statsminister Silvio Berlusconi i Libyen i august 2008 overrakte Gadaffi en statue af Venus, som italienerne havde stjålet under kolonitiden. Desuden samtykkede Berlusconi i at betale 5 milliarder dollars til Libyen som kompensation for kolonitidens ødelæggelser.

anden måde svigter befolkningens tillid til det politiske, sociale og økonomiske system. Det er således ikke systemet i sig selv, der er noget i vejen med. Det er de enkelte individer, der fejler, hvis de ikke lever op til Gadaffis skiftende forestillinger om Libyens udvikling. Denne moralske og politiske opfattelse af hvordan magt skal udøves, har den fordel – set fra Gadaffis synspunkt –, at han selv er fejlfri, samt at han kan spille de forskellige magteliter ud mod hinanden og dermed forhindre, at der svejses en stærk opposition imod ham.

Gadaffis individualisering af magten og 'del og hersk' politik karakteriserer *alle* de arabiske regimer (Albrecht & Schlumberger, 2005: 378). Det samme gælder for forholdet mellem formelle og uformelle institutioner. Et af de mest karakteristiske træk ved de arabiske landes institutionelle strukturer er, uoverensstemmelsen mellem de formelle og de uformelle institutioner. De reelle magtstrukturer korrelerer hverken med de formelle institutioner eller de individuelle beslutningstageres position.. Ifølge den libyske forfatning er Libyen en decentraliseret 'masserepublik' (se nedenfor). Imidlertid forbliver den reelle magt hos Gadaffi og hans elite-netværk, som består af hans familie, sikkerhedsstyrkernes og militærets ledere samt nogle få rådgivere (Economist Intelligence Unit, 2001). Det samme gælder for Algeriet, hvor det er generalerne og sikkerhedsstyrkernes ledere, der sammen med præsident Bouteflika besidder den reelle magt til trods for, at flere politiske partier er tilladte og, at de algeriske parlamentsvalg ikke er kendetegnet ved alvorligt valgfusk. Men både det algeriske og det libyske parlament fungerer først og fremmest som en indikator på den offentlige opinion. Parlaterne har ingen afgørende lovgivende magt, og de uformelle institutioner lægger forhindringer i vejen for opstilling af kandidater, som udfordrer systemet.

Gadaffi baserer først og fremmest sin legitimitet på indkomsterne fra den store olie – og gasproduktion, som har sikret opbygningen af en 'velfærdsstat', der siden 1969 har garanteret gratis skolegang for både begge køn, gratis højere uddannelse, kønnenes lighed for loven og et forholdsvist veludbygget hospitalsystem. Denne velfærdslegitimitet karakteriserer også andre revolutionære arabiske olie - og gasproducerende lande – eksempelvis Algeriet (Luciani, 1987, 76).

'Den libyske velfærdsstats' ideologi bygger på en egalitær og kollektivistisk marxistisk arv. Denne ideologi dikterer revolutionær mobilisering af masserne, statsstyret udvikling og et stærkt militær, hvis formål er at sikre opbakningen omkring Gadaffi. Denne revolutionære statsideologi deltes også oprindeligt af Syrien, Irak, Algeriet og Syd Yemen. Hvad der adskiller Libyen fra disse lande er, at Gadaffi har teoretiseret over ideen om *den statsløse stat*. Denne ideologi har ingen tilhængere i de andre arabiske lande.

Libyens politiske socialistiske system er særegent i forhold til andre arabiske staters system. Det bygger på ideen om den direkte kontakt mellem lederen/regi-

met og folket. I princippet må ingen melleminstanser eller parlamentarisk repræsentation forhindre denne kontakt. Det betyder idealt set, at statens intervention i befolkningens daglige liv helst ikke skal forefindes. Denne forestilling om direkte kontakt er i Gadaffis politiske ideologi udtryk for det sande demokrati. Ideen om den direkte kontakt mellem lederen/regimet og folket har betydet en ekstrem personificering af politik, som udtrykkes i Gadaffis betegnelse af sig selv som *broderlig leder og guide for revolutionen*.

I 1969 blev Libyen omdannet til et etpartisystem efter egyptisk forbillede. Dette etpartisystem blev i 1973 erstattet af den såkaldte Folkerevolution, der skulle rense det libyske samfund for fremmede elementer. Den direkte kontakt mellem leder/regime og befolkningen blev etableret ved organiseringen af folk i *revolutionære komiteer*, der deltager i udøvelsen af magten. Gadaffi fremstillede denne folkelige organisering som en revolution fra neden i modsætning til Syriens og Egyptens revolution fra oven (Vandewalle, 1998: 68-69).

Først i 1973 blev grundstenen til det politiske system lagt med formuleringen af *Den Tredje Internationale Teori*, som skulle erstatte både kapitalismen og socialismen, som efter hans opfattelse havde spillet fallit. I 1975 udkom første bind af hans 'grønne bog' som udgør fundamentet for det libyske politiske system. Heri udvikler Gadaffi ideen om statsløshed og om folket, der styrer sine egne affærer uden statsinstitutioner. Der er talrige referencer til direkte demokrati, som giver befolkningen kontrol over staten, hvorimod et partisystem, som involverer repræsentation, betragtes som repressivt. Partidannelse fremstilles som et minoritetsmiddel til at tilrane sig magten i folkets navn. I stedet for repræsentation skal folket deltage i såkaldte *folkelige komiteer*, hvis beslutninger skal kanaliseres op til det højeste niveau: *Folkets Kongres og Folkets Komite*. Ifølge *Den Grønne Bog* skal der være *folkelige basiskomiteer* overalt (Vandewalle, 1998: 96). Denne ideologi har sine rødder i ideen om det kommunistiske rådsdemokrati, som er karakteriseret ved arbejderkomiteer, der udøver direkte magt uden parlamentarisk repræsentation. I dette rådsdemokrati er det kapitalisterne, der er fjender. I den libyske udgave er det abstrakte ideer som kolonialisme, zionisme og pluralisme, der skal bekæmpes af hele folket uanset klassesforhold. Det er den arabiske nation imod 'de andre'.

Libyens officielle navn blev i 1977 ændret til *Den folkesocialistiske Libysk-Arabiske Jamahiriya* (Jamahiriya er arabisk for 'masserne i bevægelse'). Denne symboliske ændring af landets navn skulle illustrere, at det var masserne og ikke staten, der ledede Libyen. Det skulle være en statsløs stat.

I 1986 blev navnet igen ændret til Den store Folkesocialistiske Libysk-Arabiske Jamahiriya. Samtidig udviklede de revolutionære komiteer og de folkelige basiskomiteer sig til at være Jamahiriys bolværk mod utilfredse borgere, som opfattede

disse komiteer som hovedansvarlige for regimets øgede fokusering på sikkerhed (Martinez, 2007: 90).

Et af de vigtige karakteristika ved det politisk system er det endeløse væld af komiteer og kongresser såvel om i hundredvis af ledelsesgrupper, hvis funktion er at sørge for, at ingen institution bliver for magtfuld. Denne overflod af institutioner gør det muligt for Gadaffi at opretholde en form for organiseret kaos, hvor han kan optræde som den kloge og rolige leder (Pargeter, 2006: 225). I realiteten har ideen om den statsløse masse-stat med direkte kontakt mellem folket og lederen udmøntet sig i et autoritært styre, der er centraliseret og bureaukratiseret omkring et uformelt system, der udgøres af Gadaffis familie, medlemmer af hans stamme, militæret og sikkerhedsstyrkerne. Folkets Kongres og Folkets Komite har ingen reel magt, men er helt kontrolleret af hæren og Gadaffi.

På den økonomiske front betød det organiserede kaos, at Libyen blev en ukontrolleret planøkonomi (Vandewalle, 2006: 137) i 1980'erne. Den *permanente revolution* med dens konstante bølger af nye direktiver, nye strukturer og et højt niveau af uforudsigelighed, forhindrede strategisk økonomisk planlægning og svækkede regimets økonomiske grundlag for en strålende fremtid.

De internationale økonomiske sanktioner, der startede i 1992 pga. Libyens stats-sponsorerede terrorattentater, forårsagede voksende social ulighed og islamistiske voldelige grupper voksede frem. Det tvang Gadaffi til at omformulere strukturen af 'det organiserede kaos.'

Gadaffi iværksatte fra begyndelsen af 1990'erne en regional decentralisering, som gav stammelederne ret til at organisere sikkerhed og styre regionernes budget. Decentraliseringens formål var først og fremmest at hente nye folk ind i systemet, fordi de revolutionære komiteer var blevet diskrediteret pga. deres brutalitet i kampen mod islamisterne.⁴ Denne uddelegering af magten til stammerne i de forskellige regioner var et brud med Gadaffis oprindelige ideologi om direkte kontakt mellem befolkningen og regimet/lederen. Ideologien måtte vige for nødvendigheden af afmontering af de sociale spændinger under sanktionsperioden. Stammelederne fik ansvar for, om det gik godt eller skidt med økonomien. På den måde kunne Gadaffi fraskrive sig ansvaret. Men uddelingen af magt til disse 'mikro masse-stater' (Martinez, 1997: 72) kan fostre centrifugale kræfter, der på sigt kan underminere den centraliserede magt.

Den politiske decentralisering blev fulgt op økonomisk liberalisering. Det blev tilladt udenlandske olie- og gasselskaber at investere i Libyen, og privatisering af virksomheder i Libyen tog fart. Denne privatisering og liberalisering gik hånd i

---

(4) De islamistiske grupper forsøgte at myrde Gadaffi i maj 1998.

hånd med Gadaffis forsøg på at afbureaukratisere de statslige institutioner. Under sanktionstiden udtalte Gadaffi hyppigt, at bureaukratiet skulle afskaffes for at forhindre korrupsion. Dets funktioner skulle lægges ud til folkets horisontale organisationer, som skulle påtage sig det sociale og uddannelsesmæssige ansvar. Afbureaukratiseringsprojektet har således den samme funktion som decentralisering: at fjerne ansvaret fra regimet. Men samtidig kan afbureaukratiseringen ses om et forsøg på relegitimering af ideen om *al magt til folket*.

I 2003 foreslog Gadaffi, at overskuddet fra olie- og gasindkomsterne skulle overføres direkte til libyerne. Ifølge Gadaffi ville en sådan overførelse afbureaukratisere statsapparatet og dermed forhindre korrupsion blandt de ansatte, som administrerede oliepengene. Forslaget blev imidlertid lagt på hylden, givetvis fordi det ville betyde massefyringer af ansatte samt uoverskuelig administration af pengeoverførelsen.

I november 2008 genfremsatte Gadaffi afbureaukratiseringsforslaget med det samme argument som i 2003. Gadaffi udtalte således, at korrupsion⁵ og tyveri af offentlige penge ville bestå så længe bureaukratiet eksisterede. Derfor skulle det statslige bureaukрати kun befatte sig med infrastruktur samt intern og ekstern sikkerhed. Hver eneste libyer skulle have en pose penge direkte i hånden, som skulle bruges til betaling af uddannelse og sundhed. Summen ville afhænge af, hvor mange olie- og gasindtægter, der kom ind i statskassen.⁶ Forslaget blev i marts 2009 skrinlagt, fordi der kun var 64 folkelige basiskomiteer ud af 468 der stemte for forslaget.⁷ De folkelige basiskomiteer forkastede forslaget, som derfor ikke blev vedtaget. Det kunne tyde på, at en vis form for demokrati fungerer i Libyen. Imidlertid skal Gadaffis beslutning om at rette sig efter de folkelige basiskomiteer

---

(5) Organisationen *International Transparency*, som undersøger graden af korrupsion i et antal lande verden over, satte i 2008 Libyen højt på korrupsionslisten. Undersøgelsen omfattede 180 lande, hvor Libyen kom ind på en hundred seksogtyvende plads. Den mest udbredte form for korrupsion består i bestikkelse af embedsmænd, som har lav løn. Det kan dreje sig om bestikkelse for at få et kørekort eller andre offentlige goder. Bestikkelse anses som et nødvendigt onde, hvis man vil indgå kontrakter med libyske virksomheder. Det norske olieselskab StatoilHydro har for eksempel betalt store summer til såkaldte libyske konsulenter i 2000 for at få kontrakter i land. Det samme er tilfældet med franske ELF og spanske Repsol YPF (*Global witness*, 20th November 2008). Korrupsion plager alle lande, der er kendetegnet ved udemokratiske strukturer. Libyen har en høj grad af korrupsion i forhold til andre arabiske lande, fordi Gadaffis ideologi styres af visionen om et 'statsløst' Libyen, som begrænser statsintervention inden for økonomi. Interventionen personliggøres, dvs. at visse indflydelsesrige personer lettere opnår lån og kontrakter med staten og udenlandske investorer. Samtidig har Gadaffis egalitære ideologi medført, at Gadaffi er modstander af den 'vilde kapitalisme', som underminerer hans egalitære vision, der tjener som legitimering af hans regime. Der er dermed et gab mellem den reelle økonomiske forskel og talen om egalitet. Jo mere den økonomiske liberalisering breder sig, jo større vil det gab blive og Gadaffis legitimeringsstrategi risikerer underminering. Derfor taler Gadaffi om nødvendigheden af at kæmpe mod korrupsion. Gadaffis løsningsforslag om afbureaukratisering for at komme korrupsionen til livs løser korrupsionsproblemet. Tværtimod. Ideologien om direkte forbindelse mellem ham og befolkningen vil øge korrupsionen, fordi der ikke etableres nogen institutionel kontrol over de involverede aktører i liberaliseringsprocessen.

(6) *Tripoli Post*, 4. november 2008.

(7) "Libya delays Gaddafi oil plan", *Al Jazeera*, March 04, 2009.

anskues som en legitimeringsstrategi, der tager højde for folkets protester for bedre at kunne fastholde systemet af uformelle institutioner, der sikrer både en 'del og hersk' politik og en underkendelse af de formelle institutioner.

Den konstante ændring af horisontale organisationsstrukturer, opløsning af ministerier, uddelegering af dele af sikkerhedsovervågningen til diverse basiskomiteer samt decentralisering af magt til stammerne har resulteret i en afpolitisering af masserne og indbyrdes konkurrence mellem stammerne og de forskellige magtbastioner inden for hær og sikkerhedsstyrker. (Vandewalle, 1998: 185). Denne struktur er ikke grundlæggende forskellig fra andre arabiske nationalstater. Men Gadaffis ideologi er anderledes. Den styres af ideen om direkte magt til masserne.

Gadaffi sidder stadig ved magten til trods for den økonomiske krise under sanktionsperioden og til trods for hård undertrykkelse af islamister. Han har vist sig at være en dygtig taktiker i distributionen af intern magt og i tilpasningen til Vesten. Samtidig har han brugt den økonomiske liberalisering til at styrke sin egen stamme og familie samt til at sætte gang i infrastruktur, turisme og boligbyggeri.

Der er imidlertid en autoritær grænse for den politiske og økonomiske liberalisering. Dens formål er at fastholde magten og forsøge at tilfredsstille befolkningens materielle krav – lige som i andre arabiske stater. Tilpasningen til økonomisk globalisering går hånd i hånd med på den ene side intern undertrykkelse af opposition og coopting af store dele af samfundslagene på grundlag af især de folkelige basiskomiteer. Den økonomiske liberalisering og fastholdelse af det politiske magtsystem er udtryk for autoritær liberalisering (Brumberg, 2002).

Det internationale niveau: Fra slyngelstat til 'normal stat'

Indenrigspolitisk forsøgte Gadaffi at tilpasse Libyen den økonomisk ændrede situation under sanktionsperioden. Den autoritære liberalisering af økonomien tillod ham at overleve som leder under sanktionerne. I udenrigspolitisk sammenhæng på det internationale niveau har Gadaffi ligeledes vist tilpasningsevne under sanktionsperioden. Dette afsnit vil beskæftige sig med, hvordan denne tilpasning er foregået.

Libyen er kommet ind i den internationale varme efter mere end ti år i sanktionskyggen (1992 – 2003). Fra at have været en revolutionær stat, der støttede forskellige afrikanske og palæstinensiske oprørsbevægelser og begik stats-sponsoreret terror, har Libyen udviklet sig til at blive en pragmatisk stat, der fra slutningen af 1990'erne er blevet stadig mere 'normal', og som har gjort alt for at vise sig som en troværdig partner for USA og EU i kampen mod terrorisme og illegal immigration. Libyen har opgivet sin produktion af masseødelæggelses-

våben og skrevet under på ikke-spredningsaftalen. Gadaffi har ikke opgivet sit ideologiske fundament, men tilpasset sig de internationale magtforhold.

USA reagerede allerede i 1978 mod Libyens støtte til international terror. USA indførte derfor handelsrestriktioner, og da Ronald Reagan blev amerikansk præsident i 1981 skærpedes politikken. I 1982 pålagde USA Libyen olieembargo. Forholdet mellem USA og Libyen blev yderligere forværret, da Libyen udførte et attentat i 1986 mod et diskotek i Berlin. To amerikanske soldater blev dræbt og 260 blev såret. Reagan erklærede, at Gadaffi var en *mad dog*, og US Air force riposterede d. 16. april 1986 med at bombe hovedstaden Tripoli og byen Benghazi. Det udløste på sin side to libyske statssponsorerede attentater i 1988 og 1989. I 1988 blev et Pan AM fly sprængt i luften over den skotske by Lockerbie. 270 blev dræbt. I 1989 eksploderede et fransk fly i luftrummet over Niger.⁸ 170 blev dræbt. Storbritannien og USA krævede udlevering af to libyere, der var mistænkt for Lockerbie attentatet. Frankrig krævede udlevering af seks libyske mistænkte for Niger-attentatet. Libyen afviste de tre landes krav. Resultatet var, at FN d. 31. maj 1992 vedtog resolution 748, som indførte omfattende sanktioner over for Libyen. Disse blev yderligere udvidet i 1993.⁹ Ifølge FN's resolutioner kunne sanktionerne kun hæves, hvis Libyen udleverede de mistænkte for Lockerbie-terroren, ophørte med støtte til terrorister og betalte kompensation til ofrene.

Sanktionerne medførte store økonomiske problemer i Libyen, som resulterede i stor social uro. Militærfolk og islamister forsøgte at myrde Gadaffi. Der opstod islamiske oprørsbevægelser i Østlibyen, som blev slået ned med hård hånd.¹⁰ Først i 1998 lykkedes det Gadaffi-regimet militært at udslette den islamistiske opposition (Pargeter, 2006: 220), som involverede flere veteraner fra Afghanistan-krigen. Regimet var bekymret for spill-over fra den algeriske islamiske vold. Det lykkedes imidlertid Gadaffi at opretholde magten; men de interne problemer viste, at Gadaffis revisionistiske udenrigspolitik havde konsekvenser for den indenrigspolitiske situation.

---

(8) Terrorangrebet mod det franske fly var gengældelse for fransk støtte til Tchads regering, som Libyen var i krig med.

(9) Sanktionerne bestod i forbud mod, at fly lettede og landede i Libyen, mod salg af fly og flydele samt af militært udstyr. Desuden opfordrede FN's Sikkerhedsråd alle FN's medlemsstater at indskrænke det diplomatiske personale i Libyen samt at undlade at give asyl til libyske terrorister. FN krævede desuden, at det libyske flyselskab ikke måtte flyve til andre lande. I november 1993 vedtog FN endnu en resolution (883), som krævede indefrysning af libyske økonomiske ressourcer, der var investeret i udlandet. Desuden blev der nedlagt forbud mod libysk køb af udenlandsk teknologi, hvad der især ramte den libyske olieindustri, som var blevet udviklet ved hjælp af amerikansk og europæisk teknologi. Dog var der grundet europæisk pres ikke embargo på salg af libysk olie (Deeb, 1999: 83-84).

(10) I tusindvis af palæstinensiske, sudanesiske og egyptiske gæstearbejdere blev udvist til deres respektive lande i 1995. Det skyldtes, at det libyske regime mistænkte dem for at have forbindelse til islamistiske bevægelser i deres hjemlande. Libyen smed også de palæstinensiske terrororganisationer, som havde kontor i Tripoli, ud af Libyen. Deres træningslejre i Libyen blev lukket.

Gadaffis revolutionære udenrigspolitik fra 1970'erne og indtil slutningen af 1980'erne blev i løbet af 1990'erne erstattet af en mere tilpasningsorienteret udenrigspolitik over for Vesten. Det skyldtes dels de ovenstående indenrigspolitiske problemer, dels at USA havde vist med bombningen af Tripoli i 1986 og med den første Golfkrig i 1991, at det ville bruge magt, hvis et land ikke overholdt de internationale spilleregler. Det var ikke uden grund, at Gadaffi var bekymret. Blandt de amerikanske neo-konservative politikere var der tilhængere af yderlige militære sanktioner mod Libyen (Zoubir, 2006: 58).

Gadaffis regime kunne ikke kæmpe samtidig på to fronter: På den indenrigs- og den udenrigspolitiske front. Disse faktorer betød, at Gadaffi reagerede hurtigt på FN's sanktioner. Allerede i slutningen af 1992 begyndte Gadaffi at åbne op for forbedring af forholdet til USA ved at signalere villighed til at samarbejde om Lockerbie og om Libyens produktion af masseødelæggelsesvåben og udvikling af atomvåben.¹¹ Men USA nægtede at indgå i et samarbejde, så længe Libyen ikke offentligt ville tage afstand fra brug af terror (Corera, 2006: 178). I 1996 vedtog den amerikanske kongres *The Iran and Libya Sanctions Act*, som yderligere indskrænkede handel med Libyen samt indførte sanktioner mod udenlandske selskaber, som handlede med Libyen.

I perioden 1999-2004 tog Gadaffi politiske stormskridt hen mod 'normalisering' af Libyen. Gadaffi gik ind på alle de krav, som FN, Storbritannien, Frankrig og USA stillede til Libyen for at hæve embargoen mod Libyen. I 1999 meddelte Gadaffi, at Libyen ville eliminere sit kemiske våbenprogram. Gadaffi accepterede desuden at sende de to libyske mistænkte for Lockerbie-attentatet til en international domstol i Holland. Det skete med Saudi-Arabiens mellemkomst. Det kunne ske, fordi Vesten frastod at anklage Gadaffi selv for attentaterne. Som en konsekvens heraf suspenderede FN i 1999 sanktionerne mod Libyen, hvorimod USA fortsatte sine unilaterale sanktioner som f.eks. rejseforbud til Libyen og investeringer i Libyen (Vandewalle, 2006: 179).

To begivenheder satte yderlige fart i Libyens tilnærmelse til Vesten. Den ene var terrorangrebet mod World Trade Center den 11. september 2001, den anden var den amerikansk-ledede krig mod Irak i 2003. Den første begivenhed affødte et besøg den 12. september 2001 af den libyske sikkerhedstjeneste hos den europæiske leder af CIA, som han overgav listen over libyske mistænkte terrorister, der mentes at have forbindelse til al-Qaeda, og som var mistænkt for at operere i Europa (Anderson, 2003). Gadaffi mindede USA om, at han i 1998 havde meddelt USA, hvilken fare Osama Bin Laden udgjorde. Den 16. september erklære-

---

(11) Libyen var imidlertid ikke i stand til at udvikle atomvåben pga. mangel på veluddannede videnskabsmænd og økonomiske ressourcer (Braut-Hegghammer, 2008: 69). Ikke desto mindre fortsatte Libyen med offentligt at erklære, at målet var at besidde atomvåben, som kunne give prestige og være en advarsel mod Israel.

rede Gadaffi, at USA havde ret til at foranstalte repressalier mod terrorangreb. Dermed støttede han indirekte krigen mod Afghanistan (Martinez, 2007: 43). Libyens bekymring for at blive slået i hartkorn med internationale terrorister, fik Libyen til at tilbyde sin viden om egne voldelige islamister og deres netværk. Libyen opnåede på sin side, at den mest voldelige libyske islamistiske gruppe *Den islamiske Kampgruppe (The Islamic Combattant Group)* kom på den amerikanske liste over terrororganisationer.

Krigen mod Irak, som Gadaffi var imod, udløste yderligere 'normalisering' af Libyen, fordi Gadaffi var bekymret for et amerikansk angreb mod Libyen. Derfor accepterede Libyen 2003 at anerkende, at den libyske stat var *civilt ansvarlig* for de to store attentater og erklærede sig rede til at betale store kompensationer til alle ofre. Libyen indvilligede i at skrotte sine programmer for produktion af masseødelæggelsesvåben inklusiv atomvåben samt at åbne op for inspektion af Det Internationale Atom Energi Agentur. (Braut-Hegghammer, 2008: 70). FN's Sikkerhedsråd hævdede alle sanktioner mod Libyen i september 2003. I januar 2004 skrev Libyen under på ikke-spredningsaftalen. USA hævdede rejseforbudet, tillod handelsforbindelser med Libyen, og samme år hævdede EU våbenembargoen, og EU-lande begyndte at eksportere våben til Libyen.

Den amerikanske tilbagebetaling for disse store indrømmelser faldt prompte. I 2004 blev de amerikanske sanktioner hævet med undtagelse af våbenembargoen. De diplomatiske forbindelser mellem de to lande blev genetableret - efter 24 års afbrydelse. I 2006 udtalte daværende udenrigsminister Condoleezza Rice, at det var historiske beslutninger, Libyen havde taget ved at opgive masseødelæggelsesvåben og terrorisme (Kaplan, 2006). Præsident George W. Bush erklærede, at Libyen ikke længere var involveret i terrorhandlinger og havde bevist, at det ikke ville støtte terror. Derfor skulle Libyen fjernes fra listen over 'slyngelstater' (Arms Control Association, 2008).

Libyens tilbagekomst på den internationale scene manifesterede sig i valget af Libyen til ikke-permanent medlem af FN's Sikkerhedsråd i oktober 2007.¹² USA stemte ikke for; men det stemte heller ikke imod. Det undlod at stemme, hvad der var en sejr for Libyen.

I oktober 2008 blev det libysk-amerikanske modsætningsforhold endeligt lagt i graven. De to lande underskrev *US - Libya Comprehensive Claims Settlement Agreement*, der afgjorde den økonomiske kompensation til attentatofrenes

---

(12) I juli 2007 løsladte Libyen de fem bulgarske sygeplejersker samt den palæstinensiske læge, der var blevet dødsdømt, derefter idømt livsvarigt fængsel. Anklagen lød, at de havde inficeret hundreder af børn med HIV på det hospital, hvor de arbejdede. Den franske præsident Nicolas Sarkozy og hans daværende kone tog æren for løsladelsen til trods for, at det var EU's intense og diskrete diplomati, der havde banet vejen. Det skal nok heller ikke underkendes, at Libyen havde en interesse i at komme ud af sagen i 2007, hvor Libyen aspirerede til at komme i Sikkerhedsrådet.

efterladte. Som tak herfor aflagde den daværende amerikanske udenrigsminister Condoleezza Rice Libyen besøg i september 2008, og USA udnævnte november 2008 sin første ambassadør i Libyen i 36 år.

Det regionale niveau

Gadaffis tvetydige forhold til de arabiske lande og til Israel

Da oberst Gadaffi tog magten i 1969, var hans udenrigspolitiske mål at optræde som en libysk udgave af den egyptiske præsident Gamel Abdel Nasser. Da Nasser døde i 1970, så Gadaffi det som sin opgave at overtage Nassers panarabiske vision.¹³ Gadaffis vision om panarabisk enhed under hans lederskab begrundedes i kampen mod imperialismen og mod zionismen. De arabiske masser skulle kæmpe mod udefra kommende staters indflydelse på de arabiske stater samt imod Israel, som han betragtede som Vestens forlængede arm (Abadi, 2000: 4). I hans optik var det USA's og de arabiske staters skyld, at Israel havde overlevet som stat. Kampen mod Israels eksistens kunne derfor kun lade sig gøre, hvis de arabiske stater gjorde fælles front mod landet. En fælles front skulle bygge på en føderation af de store arabiske lande, som skulle føre fælles udenrigs-, forsvars- og økonomisk politik.

Alle Gadaffis enhedsforsøg led nederlag,¹⁴ fordi Syrien og Egypten ikke betragtede Libyen som en ligeværdig og seriøs aktør i løsningen af den palæstinensisk-israelske konflikt. De arabiske stater ville ikke støtte Libyens ambitioner om regionalt lederskab (Anderson, 1982: 524). Det viste sig tydeligt i Oktober-krigen i 1973, hvor Egypten og Syrien angreb Israel uden at have konsulteret Libyen.¹⁵ Egypten var den vigtigste regionale aktør, som Libyen konstant konkurrerede med

---

(13) Ideen om panarabisk enhed spillede ikke alene en rolle i den libyske udenrigspolitik. Den tjente også indenrigspolitisk til forsøg på at svejse den libyske nation sammen. Da Gadaffi kom til magten var Libyen et patchwork af forskellige stammer og beduinklaner, hvis loyalitet ikke var bundet til den libyske stat. Desuden var der store historiske og kulturelle forskelle mellem Østlibyen, Vestlibyen samt Sydvestlibyen.

(14) I 1970 mødtes Egypten, Syrien, Irak, Jordan og Libyen i Tripoli sammen med repræsentanter fra Algeriet og Sudan. På Libyens initiativ besluttede de at danne en panarabisk front mod Israel. Frontprojektet forblev imidlertid på papiret. Endnu et enhedsinitiativ blev foreslået i 1971. Denne gang var det Egypten og Syrien, der foreslog dannelsen af 'Føderationen af arabiske Republikker', som Libyen tilsluttede sig. I 1972 tog Libyen initiativ til at foreslå en libysk-egyptisk union inden for forsvar, økonomi og fælles politisk styre. Men de to landes statsopfattelse var for forskellig til, at de kunne samles. Gadaffis ide om folkelig revolution, som skulle støtte revolutionære bevægelser mod moderate arabiske stater – især kongedømmerne – stod i modsætning til Sadats liberalisering og tilnærmelse til USA. Oktober-krigen satte et punktum for egyptisk-libysk unionsplaner.

(15) Gadaffis manglende indflydelse på beslutningen om at starte Oktober-krigen betød, at Libyen vendte sig mod Sovjet for at sætte fart i Libyens våbenproduktion. Forøgelsen af olieproduktionen og olieprisernes himmelflugt, som skyldtes OPECs beslutning om at hæve prisen med 300 procent (Hourani, 1991: 448) som straf for støtte til Israel under Oktober-krigen, gav Libyen muligheden for storindkøb af våben. Egyptens beslutning om at vende sig stadig mere mod USA var også en vigtig medvirkende årsag til, at Libyen bevægede sig i den modsatte retning – mod Sovjetunionen. I 1976 besøgte Gadaffi for første gang Moskva. Dermed havde Sovjet fundet en partner i Nordafrika som erstatning for tabet af Egypten (Deeb & Deeb 1982: 135).

og kritiserede for at føre en kompromissøgende politik over for Israel. Kritikken skærpedes, efter at den egyptiske præsident Anwar Sadat i 1977 besøgte Jerusalem (Deeb & Deeb, 1982: 135). I protest mod dette knæfald for Israel organiserede Gadaffi de libyske masser i en march mod Cairo. Egyptiske soldater angreb de demonstrerende og en måneds grænsekrig udbrød i 1977. Med Algeriet og Den palæstinensiske Befrielsesorganisation (PLO) som mæglere lykkedes det de to lande at slutte fred.

Den libysk-egyptiske krig og Sadats fredsiniciativ over for Israel betød, at de sovjetiske arabiske lande – Syrien, Algeriet og Sydyemen samt PLO – sammen med Gadaffi tog initiativ i 1977 til at danne en anti-egyptisk front, kaldet *Steadfastness and Confrontation Front*. Fronterne mellem Egypten og Libyen blev yderligere trukket op med Camp David aftalen i 1979 mellem Egypten og Israel. I 1980 forsøgte Gadaffi sig igen med en unionsplan. Denne gang med Syrien – men uden held.

Til trods for at forholdet mellem Egypten og Libyen blev forbedret efter mordet på Sadat i 1981, fortsatte Libyen med voldsomme retoriske udfald mod Egypten¹⁶ og de moderate arabiske stater, som var rede til at bakke fredsiniciativer i den palæstinensisk – israelske konflikt op, og som var på USA's side i Den Kolde Krig. Radikaliteten i modstanden mod status quo staterne gav sig bl.a. udtryk i planlægning af mord på Jordans kong Hussein. I 1985 opfordrede Gadaffi araberne til at begå selvmordsterrorangreb mod status quo lederne i Mellemøsten (Abadi, 2000: 9). Han truede med at forlade Den arabiske Liga i 2002, fordi den ikke i tilstrækkelig grad havde støtte palæstinenserne sag under Den anden Intifada – den såkaldte al-Aqsa-intifada, som brød ud i 2000 pga. lederen af det højreorienterede parti Likud, Ariel Sharons, besøg på Tempelbjerget i Jerusalem (Weulersse, 2004: 29).

Libyens tilnærmelse til Sovjet, støtten til radikale palæstinensiske grupper i 1970'erne, forsøgene på at destabilisere de moderate arabiske stater lagde et røgslør over en ændring i Libyens anerkendelse af Israels ret til at eksistere som stat, men på visse betingelser. I 1974 – et år efter Oktober-krigen – var ødelæggelse af Israel ikke mere på tale. Siden da, har Gadaffi erklæret, at målet var at realisere en én-statsløsning, som dog kun skulle tillade jøder, der havde boet i

---

(16) Gadaffis forsøg på at inddæmme egyptisk indflydelse i de arabiske lande involverede politiske udspil over for Sudan, Egyptens store sydlige nabo. I 1978 udsendte Libyen og Sudan en fælles erklæring, i hvilken de bekræftede, at de ville føre fælles politik for at fremme socialisme, arabisme, Islam, afrikansk broderskab, anti-kolonialisme og befrielse af palæstinenserne (Deeb, 1999: 133). Gadaffi lukkede for sudanesiske oprørers træningslejre i Libyen. I 1979 startede Libyen en krig mod Tchad, som har grænser mod Sudan. Sudan frygtede Libyens ekspansionistiske politik og allierede sig med Egypten imod Libyen. Med den libyske vending til de afrikanske stater blev det sudanesiske-libyske forhold stærkt forbedret, og økonomiske aftaler blev indgået. Libyen har desuden sammen med Egypten optrådt som mægler mellem den sudanesiske regering og oprørerne i Sydsudan samt været mægler i Darfur-konflikten.

Palæstina under det britiske mandat, at bo i Palæstina. Det arabiske fredsiniciativ, som de andre arabiske stater enedes om i 2002, har Gadaffi forkastet.

Gadaffi har siden 1974 holdt fast i sin vision om en ét-statsløsning, selv om hverken USA, EU eller Den arabiske Liga går ind herfor. I 2001 udgav han en hvidbog om den israelsk-palæstinensiske konflikt. Hans løsningsforslag var dannelsen af, hvad han kaldte et *Iristine*.¹⁷ Det nye i hans løsningsforslag – i forhold til forslaget fra 1974 – var, at der ikke længere var tale om udsmidning af europæiske jøder, der ikke havde boet i Israel under det britiske mandat. Han uddybede sin vision i en kommentar i *New York Times* d. 22. januar 2009. Ifølge denne bør palæstinensere og israelere kunne leve fredeligt sammen. De har begge ret til leve i Israel. Han skrev oven i købet, at det jødiske folk ønsker og fortjener deres fædreland. Men betingelsen for fredelig sameksistens er, at de palæstinensiske flygtninge skal have ret til at vende tilbage. Gadaffis begrundelse for Iristine er, at Israel ikke kan føle sig sikker, hvis der eksisterer en palæstinensisk stat på Vestbredden og i Gaza. Garantien for begge partiers sikkerhed er, at de er borgere i samme land. Det er et løsningsforslag, der ligger langt væk fra Gadaffis revolutionære politik fra begyndelsen af 1970'erne. Det er et forsøg på at vise, at Libyen er blevet en troværdig international aktør.

Den pragmatiske tilpasning til både den regionale og internationale situation akkompagneres som sædvanligt af hårde retoriske udfald mod Israel. Under krigen i Gaza i 2008-2009 udtalte Gadaffi eksempelvis, at Israels angreb på Gaza var lig med zionistisk holocaust. Gadaffi har desuden erklæret, at Libyen bør afbryde forbindelsen med det tjekkiske EU-formandskab, fordi det har udtrykt forståelse for Israels angreb. Reel støtte til palæstinenserne i Gaza har der imidlertid ikke været tale om, kun medicinhjælp.

Libyens manglende indflydelse på Mellemøstens konflikter har resulteret i en tve-tydig holdning til Mellemøststaterne. På den ene side tilsiger Gadaffis ideologi, at han kæmper sammen med de arabiske stater mod vestlig indflydelse og mod Israel. På den anden side medfører den samme ideologi, at han beskylder de arabiske stater for ikke at tage palæstinenserne sag alvorligt nok. Han fremstiller Libyen som det eneste land, der er dybt engageret i den palæstinensiske sag,¹⁸ og som sådan har han pligt og ret til at revse de arabiske lande og til at komme med forslag om, hvordan den israelsk-palæstinensiske konflikt skal løses.

Anti-zionismen er stadig en krumtap i Gadaffis udenrigspolitik. Den er så vigtig en hjørnesteen i ideologien, at Gadaffi med al sandsynlighed ikke stopper sin

---

(17) Iristine er en neologisme, der er dannet af en sammenblanding af Israel og Palæstina.

(18) Gadaffis støtte til palæstinenserne har imidlertid ikke været konsistent. Nogle gange har han støttet palæstinensiske terrorgrupper. Andre gange har han smidt dem ud af landet, fordi de måske kunne få indflydelse på islamistiske grupper i Libyen.

heftige udfald mod Israel; men i realiteten har Gadaffi delvist skiftet kurs over for Israel. Dette ikke mindst for at bevise, at Libyen er troværdig aktør.

Fra panarabisme til panafrikanisme

På et møde i 1998 i Den arabiske Liga opfordrede Gadaffi de arabiske lande at bryde FN's sanktioner mod Libyen. Han fik et blankt afslag (Vandewalle, 2006: 195). Derfor lukkede Gadaffi-regimet ministeriet for arabiske relationer (Martinez, 2007: 30),¹⁹ De afrikanske stater kritiserede derimod hårdt Vestens sanktionspolitik. På et topmøde i Organisationen for afrikansk Enhed (OUA) i 1998 opfordrede de afrikanske lande ikke alene FN til at ophæve embargoen, men også til ikke at rette sig efter de internationale sanktioner (Joffé, 2000: 33). Den afrikanske opbakning til Libyen var en vigtig årsag til, at den libyske udenrigspolitik blev rettet mod det afrikanske kontinent. En anden årsag var, at den panarabiske vision havde lidt nederlag pga. den palæstinensisk-israelske konflikt.

Dette afsnit vil analysere Gadaffis enhedsforslag for det afrikanske kontinent samt fokusere på forskelle og ligheder mellem den panarabiske og den panafrikanske vision.

Gadaffis revolutionære udenrigspolitik i 1970'erne og indtil slutningen af 1980'erne gav sig udslag i støtte til afrikanske oprørsbevægelser mod korrupte regimer, der blev støttet af Vesten.²⁰ I 1994 sluttede Libyen 20 års aggressiv ekspansionistisk politik i Afrika – samme år som Libyen måtte opgive alle forsøg på at udvide sit territorium i Tchad og to år efter indførelsen af FN's sanktioner.

Ekspansionisme og støtte til oprørsbevægelser var fra da af et færdigt kapitel. Orienteringen mod Afrika fra 1990'erne blev en støtte til de afrikanske stater. Vendingen blev understøttet ideologisk af en redefinering af den libyske identitet. Således udtalte Gadaffi i 1997, at

"Libyen er en afrikansk stat, og det vil den vedblive med at være. Libyens skæbne starter med det afrikanske kontinent, hvor Libyen i 40 år har løbet efter et fatamorgana – den arabiske nation, som ikke eksisterer" (Weulersse, 2004: 30)

I 2003 erklærede Gadaffi, at Libyen ikke længere var et arabisk men et afrikansk land (Haddad, 2000: 33-34).

(19) Marokkos kong Hassan II, Egyptens præsident Mubarak, Tunesiens præsident Ben Ali appellerede til præsident Bill Clinton og til FN om at hæve sanktionerne. Men de pressede ikke på, da ingen af landene var interesseret i at blive opfattet som 'slyngelstatens partner'.

(20) Libyen støttede oprør i Niger (1976, 1982), Gambia (1981), Mali (1982) samt oprør i Sydsudan. I 1979 interвенerede Libyen i det sydlige Uganda, hvor den libyske hær led nederlag. I 1987 måtte Libyen opgive sin krig imod Tchad. Det betød den endelige afslutning på Libyens militære intervention i Afrika. Det var dog først i 1994, at Den internationale Domstol i Haag satte en ende på grænsestriden med Tchad.

Denne identitetsmæssige kovending var et brud med Gadaffis oprindelige konstruktion af libysk identitet som værende arabisk. Den blev imidlertid modificeret, idet Gadaffi etablerede en forbindelse mellem det afrikanske kontinent og de arabiske lande ved at tillægge afrikanerne en arabisk oprindelse (Weulersse, 2004: 31). Denne genealogi tillader konstruktion af et arabisk afrikansk fællesskab, som dermed ikke radikalt bryder med hans tidligere panarabisme. Gadaffi balancerer således mellem ideen om en ren libysk afrikansk identitet og en libysk afrikansk-arabisk identitet. Ideen om et afrikansk-arabisk rum giver Gadaffi mulighed for enten at spille det afrikanske kort eller det arabiske. Denne tvetydighed i identitetskonstruktionen kan således legitimere forskellige politikker alt efter, hvordan styrkeforholdene er på det afrikanske kontinent og i de arabiske lande.

Panarabismen byggede på nationalistisk ideologi og anti-imperialisme. Panafrikaismen bygger på tilpasning til globaliseringen. Ifølge Gadaffi har globaliseringen medført, at små enheder ikke kan overleve i den økonomiske globalisering. Det er derfor nødvendigt at skabe en afrikansk geografisk og politisk enhed, der er mindst lige så stærk som USA og EU. Den anti-imperialistiske kamp er dermed blevet suppleret med en polarisering mellem de, der taber, og de der vinder i globaliseringens tidsalder. Med Gadaffis ord:

"Min skæbne begynder med dette sorte kontinent, som på en og samme tid er rigt og frygtindgydende for dets fjender. Dets magt vil overgå USA's og Europas" (Weulersse, 2004: 41)

Den politik, der skal udøves for at få indflydelse både på det afrikanske kontinent og i resten af verden, skal udmøntes i konventionelt diplomati og konfliktløsning.²¹ Det er et brud med Gadaffis tidligere revolutionære udenrigspolitik, som støttede oprørsbevægelser mod staterne. Nu er det staterne, der er i centrum for udenrigspolitikken. Bruddet forsøges imidlertid etableret inden for en kontinuitet. Vendingen fra revolutionær ekspansionisme til konfliktløsning legitimerer Gadaffi på følgende måde:

"Libyen var avant-garde i støtten til frihedsbevægelser. Det er for fremtiden avant-garde i fredens tjeneste" (Weulersse, 2004: 36)

Det lykkes dermed Gadaffi at ændre sin politik samtidig med, at han fremstiller Libyen som et land, der stadig har den samme progressive mission som tidligere. Denne avant-garde mission tager form af forskellige politiske tiltag, som omfatter tre geopolitiske områder: det ene dækker Central – og Vestafrika; den anden

---

(21) Gadaffi var mægler mellem Uganda og Den demokratiske Republik Congo (DRC) i 1999, mellem Eritrea og Etiopien i 1999, og mellem rivaliserende fraktioner i Somalia i 1999.

omfatter landene omkring Sahara; det tredje omfatter hele det afrikanske kontinent.

I 1998 blev *Fællesskabet for Sahel and Saharastaterne* (the Community of Sahel and Saharan States, COMESSA) oprettet på Gadaffis initiativ. To tredje dele af COMESSA's budget betales af Libyen. Det skulle være den første byggesten i etableringen af Gadaffis ide om udviklingen af et panafrika. I første instans bestod COMESSA af Mali, Burkina Faso, Niger, Tchad og Sudan. I april 1999 tilsluttede Eritrea og Centralafrika sig. I februar 2000 blev Djibouti, Senegal og Gambia medlemmer. Siden 2001 er også Marokko, Tunesien og Egypten blevet medlemmer. Fællesskabet blev derefter omdøbt til *Fællesskabet for Sahel og Sahara* (the Community of the Sahel and the Sahara, CEN-SAD).²² Sammensætningen af medlemmer demonstrerer, hvordan Gadaffi forsøger at svejse de afrikanske og de arabiske lande sammen i en enhed.

Udvidelsen af ovenstående medlemskab blev fulgt op med dannelsen af *Den afrikanske Union* (AU), som blev etableret i juni 2002 i Durban, Sydafrika. AU erstattede Organisationen for Afrikansk Enhed (OUA).²³ Det var ikke Libyen, der tog initiativet til oprettelsen af AU, men Nigerias og Sydafrikas præsidenter. På et OUA-topmøde i Algeriet i sommeren 1999 foreslog de to en reformpakke, hvis formål især var at forbedre Afrikas image samt at tiltrække international kapital til Afrika.

Gadaffi, som deltog i topmødet i Algeriet i 1999, så reformpakken som en mulighed for et politisk comeback på det afrikanske kontinent efter fiaskoen i Mellemøsten. Han indkaldte derfor til et ekstraordinært topmøde i den libyske by Surt i september 1999, hvor han præsenterede sin ide om Afrikas forenede Stater. Hans vision styres af to mål: det ene er skabelsen af betingelserne for fred, forsoning og velfærd på linje med den europæiske integrations formål. Det andet er, at Afrika skal kunne optræde som en stærk international aktør – på lige fod med USA og EU. Visionen er således både en kopimodel af den føderale europæiske vision og af Gadaffis panarabiske vision.

Der skal sættes fart den økonomiske udvikling på hele kontinentet, som ifølge ham lider af underudvikling grundet udefrakommende magter, der driver rovdrift på de afrikanske naturressourcer. Desuden skal Afrikas forenede Stater udsty-

---

(22) Fællesskabet blev en succes for Gadaffi, idet de afrikanske medlemmer af CEN-SAD brød flyembargoen mod Libyen i 2002 (Martel, 2005: 21)

(23) OUA blev grundlagt i 1963 med det formål at gøre Afrika uafhængig af kolonimagterne. Imidlertid udviklede OUA sig hverken til at blive en stærk kontinental institution eller til at spille en international rolle. Desuden betragtede især USA og de europæiske stater OUA som diktatorernes klub.

res med fælles mønt, fælles hær og et fælles parlament.²⁴ Gadaffi har offentligt udtalt, at hans ønske er, at det afrikanske kontinent institutionelt udvikler sig i retning af den amerikanske institutionelle model – dog uden politisk pluralisme, fordi *"det ikke ligger til afrikanerne at leve i et flerpartisystem. Et parti, én leder er tilstrækkeligt"* (Martel, 2005: 21). Den afrikanske samfundsmodel skal modelleres over den libyske Jamahiriya stammetilhørsforhold og uigennemskuelige magtstruktur.

Hverken ideen om et stammesamfund eller et grænseløst føderalt Afrika vækker stor genklang blandt de afrikanske ledere. Især de store lande som Nigeria og Sydafrika ser med mistænksomhed på projektet. Derimod vækker Gadaffis vision om, at Afrika skal være Afrika, dvs. at Afrika skal løse sine egne problemer, genklang iblandt eliterne.

Den 1. februar 2009 blev Gadaffi på et topmøde i AU valgt som AU's formand. Hans formandsperiode udløber den 1. januar 2010. Der er ingen tvivl om, at han i 2009 vil forsøge at udvikle sin ide om Afrikas forenede stater. Han har givet sig selv et halvt år til at lave en forfatning for de 53 lande, således at den kan godkendes i juli 2009. Det er yderst tvivlsomt, om ideen om Afrikas forenede Stater kan materialiseres. Mellemstatslige konflikter og borgerkrige udgør store hindringer for dannelse af en form for føderalt fællesskab. Men for Gadaffi er formandskabet en unik chance til at vise, at Libyen spiller en stor rolle på det afrikanske kontinent i samspil med andre kontinenter. Det store spørgsmål er, hvor vidt Gadaffi og AU vil benytte sig af AU's princip om forpligtelse til at gribe ind, hvis en afrikansk stat forsømmer at beskytte sin egen befolkning. Der er ikke meget, der tyder på, at Gadaffi vil være fortalere for, at diktatorer som Zimbabwes Mugabe skal væltes. Tværtimod udtalte Gadaffi i marts 2008, at Mugabe er en god leder, og han bør sidde på magten, indtil han dør. I samme åndedræt erklærede han, at afrikanske ledere skal modstå Vestens pres mod Mugabe. Ingen afrikanske lande bør afholde valg, fordi disse kun tjener Vestens interesser, og derfor skal de heller ikke tillade politisk pluralisme. Et stærkt og autoritært styret kontinent kan sikre, at Afrika kan blive en international aktør.

Samlet set er panafrikanismen både en forlængelse og en ændring af panarabismen. Den er en forlængelse, fordi Gadaffis ide om en arabisk union også hvilede på ideen om en føderation. Der er imidlertid tre forskelle i forhold til panarabismen: den ene er, at panafrikanismen indtænkes i det globale system, hvor panarabismen var en regional struktur. Den anden er, at den panarabiske natio-

---

(24) AU er dannet med EU som forbillede. Organisationen består af 53 medlemslande og deres stats- og regeringschefer, som er AU's øverste besluttende organ. Desuden omfatter den et udenrigsministerråd; en kommission; et freds- og sikkerhedsråd; syv tekniske komiteer for fagministre; en komite af permanente repræsentanter; samt et panafrikansk parlament, hvor hvert medlemsland har fem pladser. Den har sæde i Sydafrika. Den har årligt roterende formandskaber. AU's hovedsæde ligger i Durban.

nalisme erstattes med ideen om et traditionelt stammesamfund. Den sidste er, at panafrikanismen har inkorporeret et arabisk identitetselement, hvor panarabismen var en 'ren' arabisk konstruktion uden et afrikansk identitetselement.

Tilnærmelse til de nordafrikanske lande

Gadaffis panarabisme var orienteret mod Mellemøsten. De nordafrikanske lande, Maghreb,²⁵ havde mindre interesse for Gadaffi, fordi de hverken var tiltrukket af Nassers eller Gadaffis panarabisme eller af at blive inddraget i den israelsk-palæstinensiske konflikt. De var først og fremmest optaget af konflikter mellem hinanden og af håndhævelse af deres nyligt vundne uafhængighed. Desuden ligger de nordafrikanske lande geografisk og politisk langt væk fra den israelsk-palæstinensiske konflikt. Med undtagelse af Algeriet spillede konflikten ikke en altafgørende rolle i landenes udenrigspolitiske identitet i modsætning til Libyens. Hertil kom, at den tidligere franske kolonimagt havde efterladt sig dybe politiske og kulturelle spor blandt de nordafrikanske eliter. Denne påvirkning var så stærk, at den panarabiske ide havde vanskelighed ved at slå rod (Holm, 1995: 9; Burgat, Laronde, 1996: 108).

Gadaffis delvise nedprioritering af Nordafrika ændredes med hans fejlslagne Mellemøstpolitik. Jo mindre en rolle Gadaffi spillede i Mellemøsten, jo større blev hans interesse for Nordafrika. Motivet for vendingen var således det samme som for hans forslag om Afrikas forenede Stater. Imidlertid støder ethvert forsøg på at skabe en nordafrikansk regional enhed ind i problemet med *den frosne krig* i Vestsahara – i den sydlige del af Marokko –, som splitter de nordafrikanske lande, og som har været årsag til lukningen af grænserne mellem Marokko og Algeriet.

Gadaffis relationer til de nordafrikanske lande har først og fremmest været præget af rivalitet og forskellige alliancemønstre mellem de store og de små lande. De to store nordafrikanske stater, Algeriet og Marokko har forsøgt og forsøger stadig at blive Nordafrikas vigtigste aktører. For at afbalancere de to lande foreslog Libyen i 1973 Tunesien – samme år som Oktober-krigen satte et punktum for unionsdrømmene i Mellemøsten –, at de to lande dannede en fælles arabisk islamisk republik. Forslaget blev afvist af Tunesien,²⁶ som frygtede Libyens ekspansionisme.

Libyen og Algeriet deler til dels samme ideologi. De to lande har været forenede

(25) Termen Maghreb bruges oftest i stedet for Afrique du Nord i de latinske lande. Maghreb betyder på arabisk det sted, hvor solen går ned. Betegnelsen anvendes om de lande, der ligger vest for Egypten: Libyen, Tunesien, Algeriet og Marokko.

(26) Unionsforsøget med Tunesien blev afløst af fjendtlighed mellem de to stater. I 1980 understøttede Libyen politiske modstandere af det tunesiske regime. Det resulterede i militært sammenstød mellem de to stater i minebyen Gafsa i det sydlige Tunesien. I 1985 udviste Libyen i tusindvis af tunesiske gæstearbejdere grundet olieprisfald. Tunesien svarede igen med at udvise hundredvis af libyere inklusiv diplomatkorpsset.

i en revolutionær republikansk udenrigspolitik, som var i opposition til det konservative marokkanske kongedømme, der ikke førte den samme anti-zionistiske og pro-palæstinensiske politik som Libyen og Algeriet. Sammen med Algeriet har Libyen støttet Vestsaharas frihedsbevægelsen *Polisario*, der kæmper for Vestsaharas løsrivelse af Marokko. Geopolitisk har Libyen og Algeriet haft fælles interesse i at inddæmme det store Marokko.

I et forsøg på at dæmpe de mellemstatslige rivaliteter foreslog Gadafi i 1983 dannelse af en nordafrikansk føderation. Da de tre andre lande ikke accepterede disse forslag, truede Gadaffi samme år med at bruge magt for at realisere den nordafrikanske union (Burgat & Laronde, 1996: 109). Det skete ikke. Han spillede derefter ud over for Marokko til trods for uenigheden om Vestsharakonflikten.²⁷ Han foreslog Marokko i 1985, at de to lande dannede en arabisk-afrikansk union, fordi de begge havde afrikanske interesser. Dette forslag mislykkedes også grundet en syrisk-libysk erklæring i 1986, som udtrykte stærk kritik over, at den israelske statsminister Shimon Peres besøgte Marokko. Derefter vendte Gadaffi sig mod Algeriet, som han i 1986-87 foreslog en unionsdannelse.

Årsagen til disse unionsforsøg er at finde i den internationale isolation, som begyndte i 1986 med USA's bombing i Libyen efter Libyens attentat i Berlin. Unionsforslagene er således et middel til regimeoverlevelse. Nordafrikansk enhed anskues som afskrækkelse mod amerikansk aggression mod Libyen (Deeb, 1991: 178)

Gadaffis forsøg på at etablere en nordafrikansk enhed så ud til at lykkes i 1989, hvor Den arabiske maghrebinske Union (AMU – The Arab Maghreb Union) blev dannet. Landene enedes om at være uenige om Vestsaharakonflikten. De nordafrikanske lande inkluderede Libyen, fordi det er en naturlig bufferzone mellem det magtfulde Egypten og resten af Nordafrika. Desuden sikrede inklusionen af Libyen, at det ikke ville skabe alliancer med Egypten, hvad der ville ændre magtbalancerne i Nordafrika.. Endeligt ville Gadaffis tilslutning til Unionen formindske risikoen for, at han ville spille en nordafrikansk stat ud mod en anden.

AMU fungerede ikke grundet Vestsaharakonflikten. Den kom derfor ikke til at spille den ønskede rolle: at danne fælles økonomisk og politisk front over for EF, som især Tunesien og Marokko var knyttet til. Libyens status som slyngelstat satte også grænser for, hvor aktiv en rolle Gadaffi kunne spille i AMU.

---

(27) Efter spansk tilbagetrækning fra Vestsahara i 1975 har Vestsahara været besat af både Marokko og Mauretania (1975-1979). Siden 1979 har uafhængighedsbevægelsen Polisario kæmpet for Vestsaharas ret til selvbestemmelse, dvs. løsrivelse fra Marokko. I 1991 blev der indgået våbenhvile under FN-overvågning, som stadig varer ved, da hverken Marokko eller Polisario vil indgå kompromis. Marokko vil, at Vestsahara er en marokkansk provins, og Polisario vil have en stat.

Ingen af de andre nordafrikanske stater ønskede at blive slået i hartkorn med Libyen, så længe Libyen blev anset som en terrorstat.

Tilnærmelse til EU

Libyens tilnærmelse til Vesten fra slutningen af 1990'erne gav Gadaffi mulighed for at spille en aktiv rolle i Nordafrika. Han foreslog i 1998, at AMU skulle reaktiveres. Reaktiveringen skulle gøre det muligt for de nordafrikanske stater at optræde i fællesskab over for EU og EuroMed-partnerskabet – den såkaldte Barcelona-proces.²⁸ Gadaffi fremstillede Barcelona-processen som EU's forsøg på at ville etablere neokolonialistisk dominans over den arabiske verden. I 1997 udtalte Gadaffi, at 'Barcelona-komplottet' bevidst ville drage Nordafrika tættere på EU, og at det var ved at lykkes. Det ville ifølge Gadaffi ødelægge afrikansk enhed. Nordafrika skulle være afrikansk (Weulersse, 2004: 40).

Det var derfor ganske logisk, at Gadaffi på et AMU-møde i Tripoli i 1999 foreslog, at AMU tilsluttede sig COMESSA – Fællesskabet for Sahel og Saharastaterne, som var blevet etableret samme år på initiativ af Gadaffi. Dette forslag var udtryk for Gadaffis vision om et afrikansk-arabisk enhed. Imidlertid tilsluttede AMU sig ikke som institution til COMESSA, men de enkelte nordafrikanske lande gjorde det.

Samtidig med forsøget på at skabe en afrikansk-arabisk identitet og enhed, der skulle markere sig over for EU, takkede Gadaffi ja til en libysk observatørpost i EuroMed-partnerskabet i 1999, hvor FN's sanktioner var blevet suspenderet. I 2004 slog han sit telt op i Bruxelles. Det var første gang i 15 år, at Gadaffi aflagde besøg i et land uden for det afrikanske kontinent og Mellemøsten. I februar 2008 startede en uformel dialog mellem EU og Libyen vedrørende en associeringsaftale mellem de to parter. EU's kommissær for eksterne relationer, Benita Ferrero Waldner, erklærede ved denne lejlighed:

"Dette er en historisk beslutning. Libyen er en stor aktør i Middelhavet og i Afrika. Indtil nu har vi ikke haft en aftale. Men inden året er slut vil den være på plads" (EuropaWorld, 2008)

Forhandlingerne startede i november 2008 om politiske, sociale, økonomiske og kulturelle relationer og samarbejde inden for immigration, energi, transport og miljø. Det er en historisk beslutning, fordi Libyen var det eneste land i det sydlige Middelhav, som ikke havde EU-formaliseret samarbejde. Med forhandlingerne trækkes Libyen tættere på EU.

---

(28) EuroMed-partnerskabet, også kaldet Barcelona-processen, blev dannet i 1995. Den indbefatter EU-landene og Marokko, Algeriet, Tunesien, Egypten, Israel, Jordan, Syrien, Libanon, PLO, Tyrkiet, Cypern og Malta. Barcelona-processen tager sigte på at styrke forbindelserne mellem EU og det sydlige Middelhav. Dets formål er at fremme fred og stabilitet gennem etablering af politisk dialog i respekt for partnernes fælles værdi. Det skal fremme forebyggelse og løsning af konflikter og skabe velstand bl.a. gennem oprettelse af en frihandelszone.

Hvis Gadaffi ikke tilnærmer sig EU, bliver han isoleret i Nordafrika. Hvis han tilnærmer sig for meget, forråder han sin anti-imperialistiske og anti-kolonialistiske ideologi. Derfor sker tilnærmelsen på præmisser, som han stiller. Disse præmisser er bilateralt samarbejde med EU. Når han ikke kan undgå EU, er hans perspektiv at spille en rolle som en stor nordafrikansk aktør, der kan bygge bro mellem Afrika og EU. Derfor erklærede Benita Ferrero Waldner, at Libyen både er en stor aktør i Afrika og i Middelhavet.

Gadaffis tvetydige politik over for EU smittede af på hans afslag om at deltage i den franske præsident Nicolas Sarkozys Middelhavsunion, som blev lanceret officielt den 13. juli 2008. Den omfatter EU og det sydlige Middelhav inklusiv Israel. På et mini-topmøde mellem AMU og Syrien i juni 2008 udtalte Gadaffi, at

"Middelhavsunionen ville underminere eksisterende arabiske og afrikanske organisationer, og at Libyen ikke tilhører Bruxelles. Hvis Bruxelles vil samarbejde med Libyen, må EU og Sarkozy henvende sig til Den arabiske Liga i Cairo og til den afrikanske union" (VOA, 2008)

Gadaffis argumenter imod Libyens deltagelse var således de samme som argumenterne mod deltagelse i EuroMed-partnerskabet. Gadaffi annoncerede triumferende i januar 2009, at Middelhavsunionen nu var definitivt død grundet Israels bombing af Gaza (Reuters, 2009).

Gadaffis ide om en arabisk-afrikansk identitet, som sætter grænser for, i hvilke institutioner Libyen skal indgå, står i modsætning til hans pragmatiske tilgang til de europæiske lande. Begge parter har en fælles interesse i eksport af libysk olie og gas. Gasledningen, som går fra Libyen til Sicilien, er en vigtig forsyningskilde for de europæiske lande. Den libyske gasproduktion indgår i EU's transeuropæiske energinet (Den Europæiske Unions Tidende, 2006). Størstedelen af libysk olie eksporteres til Italien, Tyskland, Spanien og Frankrig. Men også Rusland er interesseret i Libyens gas og olie. I november 2008 slog Gadaffi sit telt op i Kreml, hvor han diskuterede samarbejdsaftaler med det russiske olie- og gasselskab Gasprom vedrørende libysk eksport af gas og olie. Modydelsen er, at Rusland sletter den libyske gæld samt sælger våben til Libyen. Samtidig stormer amerikanske olieselskaber ind i Libyen. EU står derfor over for stærk konkurrence om det libyske olie- og gasmarked. Det betyder, at Libyen kan stille betingelser til EU.

Libyen er også interesseret i uddybning af samarbejde med EU og de enkelte EU-lande især Italien om illegal indvandring, fordi Libyen er transitland for tusindvis af illegale indvandrere fra især Subsahara. De afrikanske flygtninge fra Niger, Tchad, Sudan giver ofte anledning til racisme og social uro i Libyen. Libyen har derfor siden 2003 indgået aftaler med Malta og Italien om tilbagesending af illegale indvandrere til Libyen, hvor de bliver sendt til den libyske ørken eller til

grænserne til de illegale indvandreres hjemlande. Til gengæld har Italien udleveret udstyr til at styrke Libyens grænsekontrol i Libyens middelhavshavne samt finansieret interneringslejre for illegale indvandrere i Libyen. Italien har også betalt for Libyens deportationsflyvninger. I februar 2009 indledte Italien og Libyen fælles søpatruljering i Middelhavet grundet den massive illegale indvandring til den italienske ø Lampedusa.

EU's grænseagentur Frontex (European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union) indledte samarbejde med Libyen i 2007 om overvågning af Middelhavet mellem Libyen og Sicilien. I februar 2009 tilbød EU Libyen 20mio euro til at styrke grænsekontrollen i Middelhavet (Euronews, 2009).

Libyen er det nordafrikanske land, der har været mest ivrigt efter at indgå aftaler med europæiske lande og EU hvad angår illegal indvandring. Den pragmatiske interessepolitik står således i modsætning til den libyske opfattelse af de europæiske lande og EU som neokolonialistiske, som udbyttede af Afrika og arabiske lande. Gadaffi foretog derfor et retorisk greb i juli 2008, hvor han anklagede EU for at behandle illegale indvandrere som kriminelle.

Gadaffis vision for Libyen er, at det bliver en vigtig regional aktør i Middelhavet. Denne vision har indbygget en spænding, hvad angår forholdet til EU. Libyen er ivrig efter at afsætte sin gas og olie på det europæiske marked og samtidig få økonomisk og faglig ekspertise til udvikling af produktionen. Libyen ønsker at holde sig på armslængde af EU, for at den anti-imperialistiske vision ikke besmittes. Libyen foretrækker at gå enegang for ikke at blive trukket for langt ind i EU. I realiteten trækkes det dog langsomt længere ind mod EU, fordi Libyen har økonomisk brug for EU og samarbejde med EU i kampen mod illegal immigration. Spændingen mellem at være og ikke at være tiltrukket af EU vil sikkert fortsætte. Den vil forårsage, at Gadaffi vil bruge det afrikanske kort, hver gang det tydeliggøres, at Libyen arbejder tæt sammen med EU og de europæiske lande.

Konklusion

Denne rapport har set på, hvorledes den 'revolutionære masse-stat' har udviklet sig til blive en 'normal stat' i udenrigspolitisk henseende, men kun i en vis udstrækning i indenrigspolitisk henseende.

På statsniveau har rapporten påpeget, at den oprindelige ide om den revolutionære centraliserede masse-stat er blevet delvist udfordret af decentralisering og økonomisk åbning mod omverden.. Men samtidig fortsætter ideen om massernes direkte demokrati, som forhindrer politisk åbning, fordi magten i realiteten er baseret på skjulte uformelle netværk, som ligger uden for politisk kontrol. Det

faktum kan resultere i sociale oprør, hvis ikke økonomisk vækst kompenserer for mangel på politisk pluralisme.

På det internationale niveau har sanktionerne betydet, at Libyen har tilpasset sig Vesten. Libyen opgav produktion af masseødelæggelsesvåben og udvikling af atomvåben, og det stoppede for statssponsorerede terrorattentater. Det har betydet pragmatisk interessepolitik over for USA hvad angår samarbejde om terrortrussel samt olie- gas udvikling. Sanktionspolitikken virkede efter FN's, USA's og EU's hensigt. Det er yderst sjældent, at sanktionspolitik er effektiv. Det kan deraf udledes, at Gadaffi er en yderst dreven taktikker, der er i stand til at læse den internationale situation og dens indvirkning på den indenrigspolitiske sociale og økonomiske situation.

På det regionale niveau har Gadaffi orienteret udenrigspolitikken mod støtte til stater i stedet for støtte til revolutionære oprørsbevægelser. Denne statsorientering er gået hånd i hånd med fortsættelse af Gadaffis vision om arabisk, afrikansk eller nordafrikanske enhed. Libyens forhold til EU udviser de samme karakteristika som forholdet til USA. Libyen fører pragmatisk interessepolitik hvad angår terrortrussel, illegal immigration og økonomi.

Tilpasning til den internationale situation og tilnærmelse til EU følges ikke op af en ændring af den ideologiske grundstruktur i libysk indenrigs- og udenrigspolitik. Grundstrukturen bygger stadig på kampen mod zionismen og imperialismen, som tilsiger, at det er nødvendigt at lancere visioner – det være sig for afrikansk eller nordafrikansk enhed – for at gå imod Vestens dominans. Disse visioner udfoldes i en aktivistisk og polariserende retorik, som minder om Gadaffis retorik i 1970'erne og 1980'erne. Den libyske udenrigspolitik er stadig centreret om forholdet mellem dem og os – mellem Vestlig identitet og afrikansk-arabisk identitet. Grundstrukturen lægger dermed begrænsninger på, hvor langt Gadaffi kan gå i normaliseringen af den libyske udenrigspolitik. Han kan ikke udtale, at det arabiske fredsinitiativ fra 2002 i forhold til den israelsk-palæstinensiske konflikt er en mulighed til trods for, at alle de arabiske lande billiger en sådan løsning. Han kan ikke erklære, at han vil føre Libyen endnu politisk længere ind mod EU eller, at USA er Libyens bedste ven.

Så længe Gadaffi sidder ved magten, kan man ikke forvente, at den polariserende retorik vil forsvinde. Den anti-imperialistiske og anti-zionistiske retorik vil derfor fortsætte sammen med de forskellige enhedsvisioner.

Litteratur

AfricaNews editor (2009): "Gaddafi calls for Mugabe's life presidency". http://www.africanews.com/site/list_messages/16713, 7. februar 2009.

Abadi, Jacob (2000): "Pragmatism and Rhetoric in Libya's Policy towards Israel", *The Journal of Conflict Studies*, Vo. XX, no. 1. (Fall). University of New Brunswick.

Albrecht, Holger & Schlumberger, Oliver (2004): "'Waiting for Godot' Regime Change Without Democratization in the Middle East", *International Political Science Review*, 25, 371-392, London, Sage.

Anderson, Lisa (1982): "Libya and American Foreign Policy", *The Middle East Journal*, Vol. 36, no 4 (Autumn).

Anderson, Lisa: "Libyan Expert: Qaddafi, Desperate to End Libya's Isolation, sends a 'Gift' to President Bush", Council on Foreign Relations, 22. december 2003. <http://www.cfr.org/publication/6617>, 7. februar 2009,

Bown, O. Wyn (2006): "Libya and Nuclear Proliferation: Stepping Back from the Brink", *Adelphi Paper* no 380, London, International Institute for Strategic Studies.

Brumberg, Daniel (2006): "The Trap of Liberalized Autocracy", *Journal of Democracy*. 13.4. John Hopkins University Press.

Burgat, Francois & Laronde, André (1996): *La Libye*. Paris, PUF.

Corera, Gordon (2006): *Shopping for Bombs: Nuclear Proliferation, Global Insecurity, and the Rise and Fall of the A. Q. Khan Network*, New York, Oxford University Press.

Braut-Hegghammer, Målfrid (2008): "Libya's Nuclear Turnaround: Perspectives from Tripoli", *The Middle East Journal*, Vol. 62, No. 1 (Winter).

Deeb, Mary-Jane & Deeb, K. Marius (1982): *Libya since the Revolution. Aspects of Social and Political Development*, New York, Praeger.

Deeb, Mary-Jane (1991): *Libya's Foreign Policy in North Africa*, Boulder, Westview Press.

Economist Intelligence Unit (2001): *Libya – Country Profile 2001*, London, EIU.

Euronews (2009): *Libya. EU agrees cash for Libya to combat illegal immigration*,

11. februar 2009. <http://www.euruonews.net/en/article/11/02/2009/eu-agrees-cash-for-libya-to-combat-il>

Den Europæiske Unions Tidende (2006): *Transeuropæiske energinet*, C293E/124, 4. april.

EuropaWorld (2008): *Libya: Commission proposes negotiating mandate for a Framework Agreement*, 29. februar 2008. <http://www.europaworld.org/week335/libya29208html>

Haddad, Saïd (2000): "La politique africaine de la Libye: de la tentation impériale à la stratégie unitaire", *Monde arabe. Maghreb – Mashrek*, no 170.

Holm, Ulla (1995): "Nordafrika og Europa: Kollisionskurs eller Partnerskab?",

Holm, Ulla (ed.): *Middelhavet – et sikkerhedsproblem?*, København, Den danske Europabevægelse.

Hourani, Albert (1991): *De arabiske folks historie*, København, Gyldendal.

Kaplan, Eben (2006): "Libya in from the Cold", *Council on Foreign relations*, 17. maj 2006. http://www.cfr.org/publication/10688/libya_in_from_the_cold.html

Luciani, Giacomo (1987): "Allocation vs. Production States: A Theoretical Framework", I Beblawi, Hazem, Luciani Giacomo (eds.): *The Rentier State*, London, Croom Helm.

Martel, André (2005): "La Libye, vingt ans après (1986 – 2005)", *Libye: Vers le changement? (2)*, i *Maghreb – Machrek*, no 184, été.

Martinez, Luiz (2006, 2007): *The Libyan Paradox*, New York, Columbia University Press. Paris, Centre d'Études et de Recherches Internationales.

Moss, Dana (2009): "Gaddafi's Grand Vision", *Guardian on-line*, Washington Institute for Near East Policy, 28. januar 2009.

Pargeter, Alice (2006): "Libya: Reforming the Impossible?" *Review of African Political Economy*, No. 108.

Quaddafi, Muammar (2009): "The One-State Solution", *New York Times*, OP.ED Contributor, 22. januar 2009.

Reuters (2009): *Libya says Israel's Gaza Offensive killed Med Union*. 25. januar 2009.

Vandewalle, Dirk (1998): *Libya since Independence*, Ithaca and London, Cornell University Press.

Vandewalle, Dirk (2006): *A History of Modern Libya*, Cambridge, Cambridge University Press.

Voice of America (VOA) (2008): *Libya hosts Mini-Summit on proposed Mediterranean Union*, 10. juni 2008. <http://www.voanews.com/english/archive/2008-06/2008.06-10-voa57.cfm?CFID=10>

Weulersse, Clémence (2004): "'Al-Fâtih Abadan"? Le changement dans le discours de légitimation kadhafien", *Maghreb - Mashrek*, vol. 181, automne.

H. Zoubir, H. Yahia (2006): "The United States and Libya: From Confrontation to Normalization", *Middle East Policy*, Vol. XII, no 2, Summer.